

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра політичної соціології

Робоча програма навчальної дисципліни

Мережевий підхід у політичній соціології

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти
галузь знань
спеціальність
освітня програма
вид дисципліни
факультет

другий (магістерський)
05 Соціальні та поведінкові науки
054 Соціологія
«Соціальні технології»
за вибором
Соціологічний

2023/ 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

“28” червня 2023 року, протокол №6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)
Нікулін В. С., кандидат соціологічних наук, доцент кафедри політичної соціології.

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол №11 від 23.06. 2023 року

В.о. завідувача кафедри політичної соціології

В'ячеслав НІКУЛІН

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол №9 від 26.06. 2023 року

Голова науково-методичної комісії

соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

Гарант освітньої програми «Соціальні технології»

Спеціальності 054 Соціологія

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програма навчальної дисципліни “Мережевий підхід у політичній соціології” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «Соціальні технології» другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 054 Соціологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: оволодіння студентами знанням про теоретико-методологічні засади мережевого підходу та його можливості у дослідженні явищ соціально-політичного життя, знайомство з основними принципами та методами мережевого аналізу, формування навичок його застосування у емпіричних дослідженнях політичних процесів та явищ.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни полягають у формуванні таких програмних компетенцій ОПП «Соціальні технології».

1. ЗК 01 Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу
2. ЗК 08 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
3. ЗК 11 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій
4. ЗК 12 Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних джерел.
5. СК 01 Здатність аналізувати соціальні явища і процеси.
6. СК 02 Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.
7. СК 03 Здатність проектувати і виконувати соціологічні дослідження, розробляти й обґрунтовувати їхню методологію.
8. СК 04 Здатність збирати та аналізувати емпіричні дані з використанням сучасних методів соціологічних досліджень.
9. СК 10 Здатність знайти соціальні дані у відкритому доступі, здійснити їх змістовне структурування й узагальнення.
10. СК 11 Здатність проаналізувати, представити та проінтерпретувати числові й нечислові соціальні дані.
11. СК 12 Усвідомлення відмінностей між ключовими соціологічними парадигмами.

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
2-й	
Лекції	
12 год.	6
Практичні, семінарські заняття	
27 год.	.4
Лабораторні заняття	

год.	
Самостійна робота	
81 год.	110
У тому числі індивідуальні завдання	
20 год. (за рахунок самостійної роботи)	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення даної дисципліни здобувач вищої освіти має досягнути наступні програмні результати навчання ОПП «Соціальні технології».

1. ПР 01 Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології.
2. ПР 02 Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки.
3. ПР 04 Застосовувати наукові знання, соціологічні та статистичні методи, цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язування складних задач соціології та суміжних галузей знань.
4. ПР 05 Здійснювати пошук, аналізувати та оцінювати необхідну інформацію в науковій літературі, банках даних та інших джерелах.
5. ПР 09 Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері соціології, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Становлення мережевого підходу та сучасні напрями дослідження соціальних мереж у соціології

Тема 1. Соціальні мережі та мережевий підхід у сучасній соціології

Поширення мережевих структур на сучасному етапі розвитку суспільства. Їхні прояви у різних сферах соціального життя. Рефлексія у філософії та суспільствознавчих науках.

Визначення базових понять. Соціальна мережа. Реальні та номінальні соціальні мережі. Віртуальні соціальні мережі. Мережевий підхід. Дослідження соціальних мереж та мережевий аналіз.

Тема 2. Становлення мережевого підходу в соціології

Перші мережеві дослідження поч. ХХ ст. Соціометрія Дж. Морено. Мережеві дослідження Гарвардської групи. Манчестерська школа антропології. Дослідження малих груп у соціальній психології. Інституціоналізація мережевого підходу у 1970-і роки.

Тема 3. Теоретичне підґрунтя сучасного мережевого підходу

Структуралізм як теоретико-методологічне підґрунтя мережевого підходу. Реляційна соціологія. Теорії обміну (Р.Емерсон, К.Кук). Теорії соціального капіталу. Концепція мережевого суспільства М.Кастельса.

Тема 4. Основні напрями дослідження соціальних мереж у сучасній соціології

Дослідження «малого світу» С. Мілграма. М. Грановетер: сила слабких зв'язків. Дослідження соціальних мереж у творчості Б. Уелмана. Концепція інтелектуальних мереж Р. Колінза.

Розділ 2. Категорії та методи мережевого аналізу

Тема 1. Загальні принципи та положення мережевого аналізу
Особливості мережевих даних. Типи мереж за критерієм модальності. Типи шкал та відносин, що вимірюються, у мережевому аналізі.

Тема 2. Особливості збирання даних у дослідженнях соціальних мереж
Застосування опитувальних методик у мережевому аналізі. Техніки збору інформації. «Генератори імен»: поняття, типи, приклади застосування.. Виявлення когнітивної соціальної структури. Метод спостереження у мережевому аналізі. Аналіз документів як джерело мережевих даних. Експеримент у мережевих дослідженнях.

Тема 3. Основні характеристики соціальних мереж та способи їх вимірювання
Базові характеристики загальної мережевої структури. Базові характеристики актора у мережевому аналізі та способи їх вимірювання. Методи аналізу помітності актора в мережі. Методи аналізу згуртованості та еквівалентності. Методи аналізу діапазону та посередництва.

Тема 4. Застосування мережевого підходу у дослідженнях політики
Основні напрями дослідження мереж у політичній соціології. Роль мережевих структур у суспільно-політичному житті (основні функції). Прояви соціальних мереж у політичному просторі. Вертикальні мережеві структури влади. Можливості та досвід застосування мережевого підходу у дослідженнях патрон-клієнтельних відносин. Горизонтальні мережеві структури довіри. Їхня роль у відтворенні громадянського суспільства. Мережі еліт. У. Домхоф: мережевий аналіз у дослідженні структури влади. Джон, Коул: застосування мережевого підходу у дослідженні міських режимів. Порівняльні дослідження еліт А. Стіна. Застосування мережевого підходу у дослідженнях української політичної еліти. Політична комунікація та віртуальні соціальні мережі в політиці. Мережевий підхід у практиці державного управління.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	ус бо го	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Становлення мережевого підходу та сучасні напрями дослідження соціальних мереж у соціології												
Тема 1. Соціальні мережі та мережевий підхід у сучасній соціології	10	1	2			7	13	1	1			11
Тема 2. Становлення мережевого підходу в соціології	12	1	4			7	12	1	0			11
Тема 3. Теоретичне підґрунтя сучасного мережевого підходу	13	2	4			7	12	1	0			11
Тема 4. Основні напрями дослідження соціальних мереж у сучасній соціології	14	2	4			8	13	0	1			12
Разом за розділом 1	49	6	14			29	50	3	2			45

Розділ 2. Категорії та методи мережевого аналізу											
Тема 1. Загальні принципи та положення мережевого аналізу	11	1	2			8	13	1	1		11
Тема 2. Особливості збирання даних у дослідженнях соціальних мереж	11	1	2			8	12	1	0		11
Тема 3. Основні характеристики соціальних мереж та способи їх вимірювання	13	2	3			8	12	1	0		11
Тема 4 Застосування мережевого підходу у дослідженнях політики	16	2	6			8	13	0	1		12
Разом за розділом 2	51	6	13			32	50	3	2		45
<i>Контрольна робота 1</i>	10				10						10
<i>Контрольна робота 2</i>	10				10						10
Усього годин	120	12	27		20	61	120	6	4		90

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Соціальні мережі та мережевий підхід у сучасній соціології	2
2	Становлення мережевого підходу в соціології	4
3	Теоретичне підґрунтя сучасного мережевого підходу	2
4	Основні напрями дослідження соціальних мереж у сучасній соціології	4
5	Загальні принципи та положення мережевого аналізу	2
6	Особливості збирання даних у дослідженнях соціальних мереж	2
7	Основні характеристики соціальних мереж та способи їх вимірювання	3
8	Застосування мережевого підходу у дослідженнях політики	6
	Разом	27

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготовка завдань до семінарських занять	28
2	Опрацювання навчального матеріалу	33
3	Контрольна робота 1	10
4	Контрольна робота 2	10
	Разом	81

6. Індивідуальні завдання

Навчальним планом не передбачені

7. Методи навчання

Лекції, презентації, групові дискусії, критичний аналіз наукової літератури, групові та індивідуальні творчі завдання, практичні науково-дослідні завдання

8. Методи контролю

Виступи, участь у дискусіях на семінарських заняттях, контрольні роботи, підсумковий контроль (екзамен)

Контрольна робота 1

Рецензія на наукову статтю (главу з книги), що презентує результати емпіричного дослідження соціальних мереж

Обсяг – до 5 тис. знаків.

Контрольна робота виконується позааудиторно як частина самостійної роботи студента.

У рецензії необхідно розкрити наступні питання:

- 1) актуальність проблематики дослідження;
- 2) наукова цінність дослідження;
- 3) теоретико-методологічні принципи та понятійний апарат, що використовуються автором;
- 4) використані автором методи, їх відповідність поставленим завданням, результати, що отримані за їх допомогою;
- 5) логічність та обґрунтованість висновків.

Контрольна робота 2

Розробка мережевої моделі політичних відносин.

Обсяг – до 5 тис. знаків.

Контрольна робота виконується позааудиторно як частина самостійної роботи студента.

У роботі необхідно запропонувати та розробити свій варіант мережевої моделі, що відображає певний аспект політичних відносин. В процесі розробки мають бути виокремлені об'єкт, предмет, актори, зв'язки, мета і завдання дослідження, а також обґрунтовані методи і процедури збору та аналізу мережевих даних, які дозволяють досягнути поставленої мети.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Контрольні роботи, передбачені навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума	
Розділ 1				Розділ 2								
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4					
2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	20	20	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Мінімальна кількість балів для допуску до екзамену - 10

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Виступи, участь в дискусіях на семінарських заняттях

Всього заплановано 8 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється у 2,5 бали. Разом за семінари можна отримати максимум 20 балів.

За кожною темою семінарських занять запропоновані завдання та питання для обговорення. Робота під час семінарського заняття, підготовка та участь у дискусіях оцінюється за наступною шкалою:

- 0 – Відсутність або повна пасивність на занятті.
- 0,5 – Окремі репліки, коментарі, несуттєві та/або помилкові доповнення.
- 1 – Слушні, суттєві, ґрунтовні доповнення при епізодичному включенні у роботу.
- 1,5 - Активна участь у дискусіях протягом усього заняття, проте слабка підготовка, наявність суттєвих помилок у відповідях.
- 2 - Активна робота протягом усього заняття, середня якість підготовки (відповіді неповні, необґрунтовані належним чином).
- 2,5 - Активна робота протягом усього заняття, висока якість підготовки (відповіді повні, логічні, ґрунтовні).

Альтернативною формою роботи за темами семінарських занять є виконання завдань для самостійної роботи, що дозволяється у випадку відсутності на семінарі з поважних причин, змін у індивідуальному плані студента, переводі навчання у дистанційну форму. Максимальна оцінка за виконання одного завдання також складає 2,5 бали.

Критерії оцінювання завдань для самостійної роботи:

1. Повнота розкриття питань – 1 бал
2. Самостійність, логічність, послідовність суджень та висновків – 0,5 бала
3. Глибина аналізу рекомендованої літератури та вміння її критично осмислювати – 0,5 бала
4. Наявність власних оригінальних думок – 0,5 бала

Контрольна робота 1

Максимальна оцінка 20 балів

Критерії оцінювання:

1. Повнота розкриття питань – 8 балів
2. Самостійність, логічність, послідовність суджень та висновків – 6 балів
3. Критичне переосмислення матеріалу - 6 балів

Контрольна робота 2

Максимальна оцінка 20 балів

Критерії оцінювання:

1. Повнота розкриття питань – 8 балів
2. Самостійність, логічність, послідовність суджень – 4 бали
3. Відповідність методів та процедур дослідження поставленим завданням - 4 бали
4. Володіння понятійним апаратом мережевого підходу – 4 бали.

Підсумковий контроль (екзамен)

Загальна сума балів за екзаменаційну роботу – 40

Кожен білет містить три питання. Кожне питання оцінюється із максимуму 40 балів. Підсумкова екзаменаційна оцінка розраховується як середнє арифметичне від суми балів за трьома питаннями.

Відповідь на питання оцінюється за наступними критеріями:

1. Повнота та правильність відповіді – 10 балів
2. Чіткість, логічність, послідовність викладу думки – 10 балів
3. Демонстрація знання рекомендованої літератури, вміння її критично осмислювати – 5 балів
4. Наявність аргументованих висновків – 5 балів

5. Самостійність та оригінальність суджень – 5 балів
6. Здатність пов'язати теоретичні знання з практичними проблемами на конкретних прикладах – 5 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для екзамену
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / пер. з англ. – К.: «Ваклер», 2007. – 307 с.
2. Сергєєв В. С. Політичні мережі як форма взаємодії держави та громадянського суспільства. – Д.: Інновація, 2011. – 304 с.
3. Castells M Networks of Outrage and Hope. Social Movements in the Internet Age. – Cambridge, Massachusetts: Polity Press, 2012. – 200 p.
4. Freeman L. The Development of Social Network Analysis: A Study in the Sociology of Science, Vancouver: Empirical Press, 2004. – 218 p.
5. Van Dijk J. The network society. London, 2011. – 336 p.
6. Wasserman S., Faust K. Social Network Analysis: Methods And Applications. New York: Cambridge University Press, 1994 – 825 p.

Допоміжна література

1. Богуславська К. О. Застосування мережевого підходу у дослідженнях політичних еліт / Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. - К.: 2006. - С. 351-360.
2. Богуславська К. О. Становлення та розвиток мережевого підходу до вивчення політичних процесів // Політичний менеджмент. – 2006. – №4. – С.80-88.
3. Войнова Е. О. Концепція мережевого суспільства як структурно-функціоналістська основа теорії електронної демократії // Політикус. – 2021. – №1. – С.12-19
4. Горбачик А. Мережевий підхід до вивчення структури українського парламенту/ А. Горбачик, О. Жулькевська // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 3. – С. 161–181.
5. Демків О. Б. Аналітичні принципи та категорії мережевого аналізу. // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна “Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи”. - 2004.- №621. - с. 45-55.
6. Демків О. Соціальний капітал: теоретичні основи дослідження та операціональні параметри / О. Демків // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2004. - №4. - С. 99-112.

7. Дукач Ю. О. Мережевий підхід в науковому доробку Баррі Веллмана: експлікація та оцінка / Ю. О. Дукач // Вісн. Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. – 2015. – № 3/4 (23/24). – С. 14–20.
8. Іванченко К. О. Концептуалізація поняття «політична мережа»: основні підходи // Політикус. – 2018 – №3. – С.9-14.
9. Іванченко К. О. Політична мережа як організаційний інструмент публічної політики // Регіональні студії. – 2019. – №17. – С. 20-25.
10. Коновал В. О. Мережеві технології у сучасних умовах суспільного розвитку: філософські концепції // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – №2. – С. 134-139.
11. Костюченко Т. С. Структура зв'язків між депутатами Верховної Ради України 6-го та 7-го скликань: порівняння мереж формування політики / Т. С. Костюченко, К. М. Нагорняк // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки. – 2013. – Т. 148. – С. 38– 44.
12. Котуков Політико-управлінські мережі як чинник модернізації державного управління // Державне управління та місцеве самоврядування. – Х., 2014. – Вип. 2(21). – С.119-128.
13. Купрєєва Ю. О. Дослідження протестної активності населення на основі інформації в мережі Інтернет: проблеми та перспективи вдосконалення / Ю. О. Купрєєва // Вісн. Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. – 2013. – № 4. – С. 57–61.
14. Лясота Л. Соціальні мережі та неформальні практики у політичному дизайні пострадянських суспільств / Л. Лясота // Політичний менеджмент. — 2006. — №4. — С. 65-79.
15. Москотіна Р. Ю. Залученість до акції протесту: слабкі vs сильні соціальні зв'язки / Р. Ю. Москотіна // Український соціум. – 2019. № 3. – С. 23-33.
16. Найдьонов О. Г. Теоретико-методологічні особливості сучасного дискурсу мережевого суспільства: плюралізм і міждисциплінарність / О. Г. Найдьонов // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2017. – № 15. – С. 94-97
17. Супруненко, О. Соціально-мережевий аналіз: методи й застосування (нотатки з Міжнародної літньої школи у Санкт-Петербурзі) / О. Супруненко // Вісн. Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Соціологія. – 2013. – № 4. – С. 91.
18. Burt, R. S. Structural Holes:The Social Structure of Competition / R. S. Burt. – Cambridge, 1992. – 324 p.
19. Granovetter, M. The Strength of Weak Ties / M. Granovetter // American Journal of Sociology. – 1973. – № 6. –P. 1360–1380.
20. Milgram, S. An Experimental Study of the Small World Problem / S. Milgram, J. Travers // Sociometry. – 1969. –№ 4. – P. 425–443.
21. Padgett, J. Robust Action and the Rise of the Medici, 1400–1434 / J. Padgett, C. Ansell // American Journal of Sociology.– 1993. – Vol. 98, № 6. – P. 1259–1319.
22. Wellman, B. Network Analysis: Some Basic Principles / B. Wellman // Sociological Theory. – 1983. – № 1. – P. 155–200.
23. Wellman, B. Networks in the Global Village: Life in Contemporary Communities / B. Wellman, 1999. – 377 p.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. International Network for Social Network Analysis <http://www.insna.org/>
2. The Journal of Social Structure (electronic journal of the International Network for Social Network Analysis (INSNA)) <http://www.cmu.edu/joss/>